

The Effect of Kindness to Parents in Lifestyle from the Perspective of Imam Ali (A.S) *

Seyyed Haidar Tabatabai^۱

Marjan Poursalari Zadeh^۲

Abstract

Doing well to one's parents is one of the most important moral teachings of Islam and one of the most effective acts of worship in obtaining God's pleasure. Thanksgiving to parents is mentioned in the line of thanksgiving to God Almighty, which shows its importance. The verses of the Quran and the narrations of the Imams (A.S) about respecting parents are considered as one of the most important divine duties and they have been commanded to do it and have drawn material and spiritual effects for it. Recognizing the effects of benevolence on parents in revelatory texts can play an important role in mapping life and promoting it; therefore, it is necessary to address this issue. This research has been presented by narrative-revelatory method and gathering information through libraries and by descriptively processing information and seven works on being kind to parents from the perspective of Imam Ali (A.S) in the individual and family dimension have been studied and analyzed as the bestowing of mercy and the existence of blessings, the emergence of love, the return of a lot of good deeds, etc. are part of them.

Keywords: Benevolence on Parents, Material and Spiritual Blessings, Narrations on the Respect for Parents.

*. Date of receiving: ۰۸, ۰۹, ۲۰۲۱ - Date of approval: ۲۰, ۱۲, ۲۰۲۱.

۱. Assistant Professor, Department of Hadith Sciences, Al-Mustafa International University, Qom; (khoddamiyan@gmail.com).

۲. Level ۳ student, family counseling with an Islamic approach, Imam Hussein Institute of Higher Education, Yazd, Corresponding Author; (poorsalari@hotmail.com).

تأثیر احسان به والدین در سبک زندگی از دیدگاه حضرت علی علیه السلام

سیدحیدر طباطبایی^۱ - مرجان پورسالاری زاده^۲

چکیده

نیکی کردن به والدین از مهم‌ترین آموزه‌های اخلاقی دین اسلام و از اثر بخش‌ترین عبادات در کسب رضای خداوند است. سپاسگزاری از پدر و مادر در ردیف شکرگزاری از خداوند متعال مطرح شده که نشان از اهمیت آن دارد. آیات قرآن و روایات ائمه علیهم السلام درباره احترام به والدین را از مهم‌ترین تکالیف الهی دانسته و به انجام آن امر کرده و آثار مادی و معنوی برای آن ترسیم نموده‌اند. شناخت آثار احسان به والدین در متون و حیانی می‌تواند در نقشه ترسیم زندگی و سبک پیشبرد آن، نقش به‌سزایی داشته باشد؛ پس از این جهت ضرورت دارد به این موضوع پرداخته شود. این تحقیق با روش نقلی - حیانی و گردآوری اطلاعات از طریق کتابخانه‌ای و با پردازش اطلاعات به صورت توصیفی ارائه شده و هفت اثر از آثار احسان به والدین از دیدگاه امام علی علیه السلام در بُعد فردی و خانوادگی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته که نزول رحمت و وجود نعمت، ظهور محبت، بازگشت خیر کثیر و... جزئی از آنهاست.

واژگان کلیدی: برّ بالوالدین، برکت مادی و معنوی، روایات احترام به والدین.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۷ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۰/۰۹/۲۹.

۱. استادیار گروه علوم حدیث، جامعة المصطفی العالمية، قم؛ (khoddamiyan@gmail.com).

۲. طلبه سطح سه، مشاوره خانواده با رویکرد اسلامی، موسسه آموزش عالی امام حسین علیه السلام، یزد، نویسنده مسئول؛

(poorsalari@hotmail.com).

مقدمه

موضوع احسان در مکتب نورانی اسلام مورد توجه خاصی قرار گرفته و خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾؛ «خداوند فرمان به عدل و احسان می‌دهد» (نحل: ۹۰). امیرمؤمنان علی (ع) در تفسیر آیه مزبور می‌فرماید: «الْعَدْلُ الْإِنْصَافُ وَ الْإِحْسَانُ التَّفَضُّلُ؛ عدل، انصاف است و احسان، بخشش و نیکی کردن است» (سید رضی، ۱۴۱۴: حکمت ۲۳۱). یکی از مباحث مهم و ارزشمندی که در بین جوامع بشری و اسلامی مطرح شده، احسان و اطاعت‌پذیری از والدین است که ارتباط مستقیمی با زندگی انسان دارد و نشأت گرفته از طبیعت و اجتماعی بودن اوست. بنابراین، متأسفانه جامعه امروزی به سمت سبک فرزندسالاری روی آورده و مانند گذشته به جایگاه والدین بها داده نمی‌شود و برخی فرزندان بر این باورند که اقداماتی که والدین در جهت رفاه فرزندان انجام می‌دهند، جزیی از وظایف آنها محسوب می‌شود و فرزندان ملزم به جبران زحمات پدر و مادر نیستند که نتیجه این رویکرد بی‌محبتی به پدر و مادر و یا سپردن آنها به خانه سالمندان در زمان پیری است. یکی از علل این تفکر، عدم آگاهی از تأثیرات مثبت احسان به والدین در زندگی انسان است. این مقاله، به آثار نیکی به والدین از دیدگاه حضرت علی (ع) می‌پردازد و درصدد است که به این پرسش پاسخ دهد که این تأثیرات در بُعد فردی و خانوادگی چه نتایج و فوایدی را به دنبال دارد؟

مقالات و کتب متعددی درباره احسان به والدین نوشته شده، اما درباره تأثیرات آن در زندگی انسان از منظر امیرمؤمنان (ع) به صورت تخصصی تألیفی صورت نگرفته است. هدف این پژوهش، بالا بردن سطح آگاهی افراد جامعه نسبت به آثار مهم و سرنوشت‌ساز نیکی به پدر و مادر است؛ زیرا انسان‌ها به گونه‌ای هستند که هرگاه نسبت به اهمیت و ارزش موضوعی اطلاع یابند، انگیزه بیشتری برای عمل پیدا می‌کنند. پژوهش حاضر از سه بخش اهمیت «اهمیت و جایگاه والدین و احسان به آنان»، «آثار فردی احسان به والدین» و «آثار خانوادگی احسان به والدین» تشکیل شده است.

الف. اهمیت و جایگاه والدین و احسان به آنان

نیکی به والدین در ادیان الهی یکی از دستورهای ثابت و تغییرناپذیر است. همچنین در دین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین آیین الهی تأکید فراوانی شده، به طوری که در فرهنگ قرآن، خداوند متعال

پس از توحید و منع از شرک، بی‌درنگ، دستور نیکی به والدین را صادر می‌کند که نشان از ارج و جایگاه آنان است؛ خداوند می‌فرماید: «وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَأَخْفِصْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ اذْهَبْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا»؛ «و خداى تو حکم فرموده جز او را نپرستید و درباره پدر و مادر نیکی کنید و چنانچه یکی از آن دو یا هر دو در نزد تو پیر و سالخورده شدند (که موجب رنج و زحمت تو باشند) زنهار کلمه‌های که رنجیده خاطر شوند مگو و به آنها بانگ مزن، و با ایشان به اکرام و احترام سخن گو و همیشه پر و بال تواضع و تکریم را با کمال مهربانی نزدشان بگستران و بگو پروردگارا، آن دو را رحمت کن، چنانکه پدر و مادر، مرا در کودکی پروردند» (اسراء: ۲۳-۲۴). حضرت امیر مؤمنان علیه السلام برترین خوبی و احسان را چنین بیان می‌کنند: «إِنَّ أَفْضَلَ الْخَيْرِ صَدَقَةُ السَّرِّ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ؛ برترین خوبی، صدقه پنهانی به پدر و مادر و صله رحم است» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۲۳۲/۱). همچنین در احادیث متعدد دیگری درباره احسان به والدین سفارش شده و از آزردهن آنها نکوهش به عمل آمده است. از این جهت یکی از مباحث مهم و ارزشمندی که در بین جوامع بشری و اسلامی مطرح بوده، احسان و اطاعت‌پذیری والدین می‌باشد که ارتباط مستقیمی با زندگی انسان‌ها دارد و نشأت گرفته از طبیعت و اجتماعی بودن اوست. خوشبختانه در جوامع اسلامی مردم مؤمن، سبک زندگی مؤمنانه خود را بر اساس دستورات دینی پایه‌گذاری می‌کنند، رابطه خوبی بین والدین و فرزندان برقرار است و فرزندان احسان‌خوش رفتاری به والدین را سرلوحه زندگی خود قرار داده‌اند و حتی زمانی که آنها پا به عرصه کهنسالی می‌گذارند نه تنها خدمات خود را از آنها دریغ نمی‌کنند، بلکه دو چندان کرده و ترجیح می‌دهند خود را به سختی و مشقت بیندازند و والدینشان را به خانه سالمندان نفرستند. اما در جوامع غربی برعکس بوده و فرزندان زمانی که به سن هفده، هجده سالگی می‌رسند، از والدین جدا شده و زندگی مستقلی برای خود تشکیل می‌دهند و ارتباط کمی با والدین خود دارند و یا اصلاً رابط‌های ندارند و متأسفانه والدینشان در دوران پیری، باید در خانه سالمندان منتظر توجهی از سوی فرزندانشان باشند.

باید گفته شود که سبک زندگی اسلامی افراد را به آرامش می‌رساند و تعارض بین فرهنگ موجود و سبک زندگی مؤمنانه یکی از دلایل سست‌شدن بنیان خانواده است. به‌طور مثال، خانواده‌هایی که بیشتر از رفتارهای غرب تقلید می‌کنند، رابطه عاطفی خوبی با افراد خانواده خود ندارند. برخی از مردم گمان می‌کنند که نیکی کردن به پدر و مادر، کار دشواری است که از عهده آنها بر نمی‌آیند، درحالی‌که

مصادیق احسان به والدین اگر مورد بررسی قرار گیرد، انجام آن در زندگی، نه تنها سخت نمی‌باشد، بلکه موجب آثار و برکات بسیاری در زندگی شخص به وجود می‌آید.

احسان به والدین، نیکو معاشرت کردن و سخن و رفتار متواضعانه نسبت به ایشان، حاجت ایشان را برآوردن، بزرگ‌دانستن آن دو، مهربانی کردن در حق ایشان است (آموزگار، ۱۳۸۳: ۷۱/۱). در برخی از احادیث نیز انجام ندادن بعضی از امور را مثل خیره نگاه کردن، دست بلند کردن، جلوتر از آنها راه نرفتن، آنها را با نام صدانزدن را مصداق احسان به والدین می‌دانند (شریفی، ۱۳۷۹: ۱۰۱).

ب. آثار فردی احسان به والدین در زندگی

در مقاله پیش رو از تأثیر احسان به والدین در سبک زندگی مؤمنانه، در قدم اول، بُعد فردی از دیدگاه حضرت علی علیه السلام بررسی می‌گردد و سعی می‌شود چینش منطقی بین این تأثیرات برقرار گردد تا عاملی برای افزایش انگیزه احسان به والدین در بین فرزندان باشد.

۱. برخورداری از نعمت و نزول برکت

پدر و مادر نعمتی بسیار ویژه از طرف خداوند هستند. خداوند متعال نعمت‌های ظاهری و باطنی فراوانی را به انسان عطا کرده است. نعمت باطنی مثل: هدایت که شامل بسیاری از انسان‌ها نمی‌شود و نعمت ظاهری مثل: غذا، دوست، علم، استاد، شاگرد، آبرو، پول، مسکن، سرمایه و... که با ارزش‌ترین این نعمت‌ها، وجود پدر و مادر است. اینکه پدر و مادر تا زمان سالمندی زنده‌اند، نعمتی بزرگ و غیر اختیاری است؛ یعنی انسان برای آن کاری نکرده و خدا تنها به سبب فضل و لطفش، این نعمت را به انسان ارزانی داشته است. او می‌توانست این نعمت را به انسان ندهد، همان طور که به عده‌ای عطا نکرده و نه تنها خود پدر و مادر نعمت هستند، بلکه نیازمندی‌های آنها هم برای فرزندان نعمت است.

فرزندان وقتی مشاهده می‌کنند که والدینشان در سبک زندگی مؤمنانه، همیشه آنها را از محبت خود سیراب کرده‌اند، بی‌آنکه آنها احساس خلاء عاطفی در زندگی داشته باشند، خود را مدیون آنها دانسته و با مهربانی و احساس قدرشناسی سعی می‌کنند تا هر کاری که از دستشان بر می‌آید، برای آنها انجام دهند (نوری، ۱۳۹۷: ۲۶۲). فرزند مؤمن در سبک زندگی مؤمنانه می‌داند که بیشترین نیاز والدینش به او در زمان سالمندی است. از این رو می‌کوشد تا نیازهای آنها را برآورده سازد و آنها را مورد اکرام و تعظیم خاص قرار می‌دهد. اگر والدین تنها شدند ترجیح می‌دهد با آنها زندگی کند؛ زیرا در این صورت خیلی راحت‌تر

می‌تواند نیازهای آنها را از قبیل خوردن، شستشو، قضای حاجت، پوشیدن لباس، خرید و... را برآورده کند. فرزند مؤمن در سبک زندگی مؤمنانه خود می‌داند که برکت به ثروت و قدرت نیست و چه بسیار افرادی که همه عمر خود را به مال اندوزی سپری کردند و بدون کوچک‌ترین احساس شادی، خیریت از زندگی ندیدند؛ ولی انسان با کمک کردن [به پدر و مادر سالمند خود] و دستگیری از آنها شادی و آرامشی مضاعف را برای خود رقم می‌زند. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «وَقَارَ الشَّيْبَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَصَارَةِ الشُّبَّابِ؛ وقار پیری نزد من دوست داشتنی‌تر از جوانی است» (لیثی واسطی، ۱۳۷۷: ۵۰۴/۱).

یکی از عوامل بسیار مهم در موفقیت و وحدت خانواده حضور پدر و مادر سالمند در محیط خانه است که متأسفانه امروزه در زندگی مدرن و تکنولوژی روز علاوه بر ایجاد فاصله ارتباطی در میان فرزندان و والدین به یکی از عوامل کم‌توجهی به والدین نیز تبدیل شده که همین دلیل باعث تضعیف پایه و بنیان خانواده خواهد شد. اما فرزند مؤمن با زیرکی تمام والدین سالمند را الگوی مناسبی برای سبک زندگی مؤمنانه خود می‌داند که می‌تواند منبع سرشار از تجربیات رایگان باشند که چه بسا او برای به‌دست آوردنشان باید هزینه‌های هنگفتی پرداخت کند و همچنین صبر، متانت، ایمان، استواری و زندگی شرافتمندانه در زمره اصول سبک زندگی مؤمنانه و اسلامی است که در رفتار و منش والدین وجود دارد، لذا باید با نزدیک شدن به ایشان، از تجارب گران‌بهای ایشان بهره‌مند شد.

۲. بازگشت خیر کثیر

در بحث گذشته بیان شد که نیازهای والدین و برطرف کردن آن برای فرزندان نعمت است و حال به این موضوع پرداخته می‌شود که یکی از راه‌های برطرف کردن نیاز والدین، انفاق و بخشش مالی برای آنهاست. در قرآن کریم آیات فراوانی درباره انفاق و بخشش در راه خدا آمده و طبق آیه ۲۱۵ بقره پدر و مادر در انفاق مال نسبت به دیگران اولویت دارند. در این آیه آمده: «يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ»؛ از تو می‌پرسند: چه چیزی انفاق کنند [و به چه کسی بدهند؟] بگو هر مالی انفاق کنید، به پدر و مادر و نزدیکان و یتیمان و مسکینان و به در راه مانده تعلق دارد» (بقره: ۲۱۵). همچنین حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «فَمَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً فَلْيَصِلْ بِهِ الْقَرَابَةَ؛ کسی که از سوی خدا ثروتی به‌دست آورد، باید بستگان خویش (پدر و مادر) را به وسیله آن دستگیری کند» (سید رضی، ۱۴۱۴: خطبه ۱۴۲).

معنی کلمه «خیر» در آیه مزبور هر خیر و نیکی (هرگونه سرمایه سودمند مادی و معنوی) می‌باشد؛

هر چند مصداق مهم «خیر» در مورد انفاق اموال بوده و بعد به ذکر مصداق‌های روشن پرداخته است؛ یعنی اشخاصی که به آنها انفاق می‌رسد این پنج طایفه هستند؛ مسلماً پدر و مادر در این مسئله اولویت دارند، حتی اگر ذاتاً فقیر نباشد و بر اثر حادث‌های [مثل تمام‌شدن مخارج در سفر] نیازمند شده‌اند. همان گونه که نماز بر انسان واجب است، نفقه پدر و مادر بر فرزند نیز واجب است؛ به‌ویژه در شرایط سخت اقتصادی، هر کسی وظیفه دارد در حد توان خود در صدد کمک به پدر و مادر خود برآید و این یکی از سخت‌ترین آزمون‌های الهی برای فرزندان است که دچار خصلت بخل‌ورزی شده‌اند و نمی‌توانند از مال و ثروت خود حتی برای والدینشان بگذرند؛ زیرا یکی از ویژگی‌های فرد بخیل، خیال‌پردازی اوست که باعث می‌شود او تصور کند باید تنها به جمع‌کردن مال پردازد و با وجود دارایی از آن استفاده و انفاق نکند؛ چون می‌ترسد فقیر شود و از ثروتمند بودنش فاصله بگیرد. در حالی که حضرت علی علیه السلام فرمودند: «شَحِيحٌ غَنِيٌّ أَفْقَرُ مِنْ فَقِيرٍ سَخِيٍّ؛ یک ثروتمند بخیل و طمعکار از یک فقیر سخاوتمند فقیرتر است.!» (طبرسی، ۱۳۸۴: ۷۶/۱). همچنین حضرت در جای دیگری فرمودند: «الرَّغْبَةُ مِفْتَاحُ الْعَطَبِ؛ دنیاخواهی کلید نابودی است» (کراجکی، ۱۴۱۰: ۲۷۹/۱). این روایت، عکس آن خیالات و تصوراتی است که بخیل برای خود می‌بافد؛ اما این خصلت اخلاقی ناپسند دامن‌گیر فرزندان مؤمن نمی‌شود؛ چون بخل‌ورزیدن نشانه این است که شخص خدا را باور ندارد و او را روزی‌دهنده نمی‌داند و به گمانش هر آنچه را که دارد تنها حاصل زحمات خودش است. در حالی که فرزند مؤمن در سبک زندگی مؤمنانه، خدا را روزی‌دهنده واقعی و دیگران را واسط‌های برای رسیدن به رزق‌وروزی می‌بیند؛ او می‌داند بخل باعث بسته‌شدن باب رزق‌های آسمانی و معنوی می‌شود و انسان را از لذات معنوی و خیرات محروم می‌سازد. پس با زیرکی مؤمنانه، خود و اموالش را برای رضای خدا در برابر پدر و مادر هزینه کرده و از تمام خیرات دنیایی و آخرتی بهره‌مند می‌سازد. نهایت اینکه، از طریق انفاق به پدر و مادر نه تنها آنها از لطف فرزند بهره‌مند می‌شوند، بلکه فرزند هم از لطف خدا بهره‌مند می‌شود و در عوض آنچه را که انفاق کرده، چیز بهتری دریافت می‌کند و خداوند نیز از او راضی و خشنود می‌گردد. حضرت علی علیه السلام برای تشویق و دلگرم‌کردن انسان‌ها به انفاق چنین می‌فرماید: «مَنْ تَرَكَ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ شَيْئاً عَوَّضَهُ اللَّهُ خَيْراً مِمَّا تَرَكَ؛ هر کس به خاطر خدای سبحان از چیزی بگذرد، خداوند بهتر از آن را به او عوض خواهد داد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۶۴۷/۱).

۳. تعالی و رشد

یکی دیگر از اثرات نیکی به والدین که رسیدن به تعالی و رشد است. انسان خواهان رسیدن به تعالی و رشد بوده، اما به دلیل محدودیت دایره آگاهی‌ها در رسیدن به خیرات، ممکن است از مسیر واقعی خود منحرف شده و حتی به اشتباه، کمال را در جای غیر از محل و مسیر آن جستجو کند؛ از این رو نیازمند دریافت آموزه‌های وحیانی است. در قرآن و روایات معصومان علیهم‌السلام مسیر رشد و هدایت ترسیم شده و چنانچه انسان راهکارهای دینی را در زندگی خود به کار گیرد، به هدایت کمال حقیقی رهنمون خواهد شد. در روایات یکی از راه‌های تعالی و رشد، تواضع و فروتنی نسبت به افرادی که فروتنی نسبت به آنان شایسته و سزاوار است دانسته شده که پدر و مادر یکی از مصادیق آن هستند. حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید: «قُمْ عَنْ مَجْلِسِکَ لِأَبِیْکَ وَ مُعَلِّمِکَ وَ إِنْ کُنْتَ أُمِیراً؛ به احترام پدر و (مادر) و معلّم از جای برخیز، گرچه فرمانروا باشی» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱۳۶/۱). این سخن حضرت مصداقی از تواضع و فروتنی فرزند در هر موقعیت و جایگاهی، برابر والدین است.

انسان مؤمن می‌داند تواضع، ریشه هر کار نیک و با ارزش و دارای مقام والایی است و هر کس برای خدا در برابر پدر و مادر تواضع کند، خدا او را بر بسیاری از بندگان شرافت می‌بخشد و راه‌های رشد و تعالی را به رویش می‌گشاید. همچنین رفتار متواضعانه در برابر والدین سبب می‌شود تا رابطه بین والدین و فرزند بیشتر و عشق و علاقه آنها به یکدیگر مضاعف شود و همین امر سبب می‌شود تا والدین از هیچ کمکی (در حد توان) در برابر به رشد و تکامل یافتن فرزند خود دریغ نکنند و این کمک کردن، ربطی به سن و سال فرزند ندارد؛ زیرا انسان در هر سنی باشد، قابلیت به رشد رسیدن و کمال را دارد. نقطه مقابل تواضع، کبر و خود بزرگ بینی است که یکی از رذایل اخلاقی بوده و هر که گرفتار این رذیله اخلاقی گردد، در منجلا ب پیامدهای منفی آن فرو می‌رود؛ چه برسد به اینکه این رذیله در برابر پدر و مادر باشد. حضرت علی علیه‌السلام در مورد کبر و خود بزرگ بینی در برابر والدین می‌فرماید: «مَنْ اسْتَنَكَفَ مِنْ أَبَوَيْهِ فَقَدْ خَالَفَ الرَّشْدَ؛ هر کس (از سر خود بزرگ بینی) از پدر و مادرش روی گرداند با رشد کمال خویش مخالفت کرده است» (لیثی واسطی، ۱۳۷۷: ۴۶۰/۱). مفهوم این روایت این چنین است که اگر انسان از روی تواضع و فروتنی به پدر و مادرش روی بیاورد، به رشد و کمال می‌رسد.

بنابراین، تواضع نسبت به والدین نقطه مقابل کبر و خود بزرگ بینی است و سبب رشد، احساس همدردی، صداقت، اعتماد به نفس، مهربانی، تعامل و شادابی فرزندان بوده و نیز باعث افزایش انگیزه و ایجاد تمایل برای رسیدن به هدف می‌شود.

۴. بخشش الهی

برخی مواقع مشاهده می‌شود که فرزندان وظایف خود را به صورت تمام و کمال انجام می‌دهند، در حق والدین نیکی می‌کنند، تواضع و فروتنی دارند، مهربانی می‌کنند، اما از جانب پدر و مادر به آنها بهایی داده نمی‌شود و آنها را نادیده می‌گیرند؛ بی‌آنکه پدر و مادر توجه داشته باشند که خداوند متعال همان گونه که حقوق پدر و مادر را بر فرزندان واجب نموده، حق فرزندان را نیز بر پدر و مادر واجب کرده و چنانچه این حق از جانب والدین رعایت نگردد، عاق فرزندان می‌گردند. تبعیض و بی‌عدالتی در برخورد با فرزندان از هر جهتی (عاطفی، روحی، روانی و...) روی فرزندان تأثیر می‌گذارد و موجب حسادت فرزند به سایر فرزندان خانواده و کینه نسبت به پدر و مادر می‌شود که در چنین مواقعی مقصر اصلی خود والدین هستند. اگر پدر و مادر از روی آگاهی و عمد، رفتار تبعیض‌آمیز با فرزندان خود داشته باشند، مرتکب گناه و ظلم شده و باید در پیشگاه الهی جوابگو باشند؛ اما بسیاری از بی‌مهری‌ها و تبعیض‌ها به واسطه ضعف فرهنگی و ناآگاهی والدین یا یکی از آنها نسبت به وظایف خود در برابر فرزندان و عدم آشنایی آنان از اصول صحیح تربیتی نشأت می‌گیرد و ممکن است خیلی عمدی نبوده باشد. اما متأسفانه برخی از این رفتارها (همانند بی‌دلیل تفاوت قائل شدن میان فرزندان از نظر توجه و محبت و از نظر کمک‌های مالی و مادی و...) باعث می‌شود تا فرزندان رنجیده شوند و ناراحتی خود را از راه‌هایی مثل حسادت به خواهر و برادران و یا کینه نسبت به آنان یا والدین نشان دهند یا اینکه احساس ناراحتی را در درون خود سرکوب کرده و بروز ندهند و در هر دو صورت دچار مشکلات روحی و روانی گردند.

اما فرزند مؤمن یاد گرفته که در سبک زندگی مؤمنانه خود چگونه خود را از مخمصه مشکلات روحی و روانی در چنین مواقعی نجات دهد؛ زیرا می‌داند هنگامی که والدین رفتار تبعیض‌آمیز از خود نشان می‌دهند، اولین نقش آنها که همان پدر و مادری است پا برجاست و دومین نقش آنها که نقش یک فرد خاطی و گنهکار است (اگرچه برایش آزاردهنده و رنج‌آور است) ارتباطی به او ندارد، خود آنها مسئول رفتارهای ناشایست‌شان هستند که اگر توبه نکنند، باید تقاص اعمال خود را بپردازند. ولی باز هم از روی احسان و تکریم والدین، دعا و طلب خیر و رحمت از خداوند متعال برای والدین خواهان است (آخروند، ۱۳۹۳: ۱۵). او به راحتی این دو نقش را از هم تفکیک و مجزا می‌کند و همواره به آنها براساس نقش پدر و مادری که دارند می‌نگرد و با آنها رفتار صحیح و منطقی بر اساس تعالیم قرآنی و اسلامی دارد. به جای مقابله به مثل نسبت به رفتارهای ناروای آنها سعی می‌کند ارتباط عاطفی خود را

با آنها تقویت کند و با آنها به نرمی و ملاحظت رفتار نماید؛ چه بسا ممکن است که عمل و نحوه رفتار او، آنها را تحت تأثیر قرار دهد و متوجه اشتباه خود شوند. او درک می‌کند که همه ما انسانیم و غیر از معصومان علیهم‌السلام و بندگان خاص الهی، هیچ‌کس از تیررس شیطان و وسوسه‌های زهرآگین او در امان نیست و والدین نیز از این مسئله مستثنا نیستند؛ و آنها هر جرمی که مرتکب شوند، پدر و مادر او هستند و وی در مقابل آنها وظایفی دارد. حضرت علی علیه‌السلام وظیفه فرزند را در مقابل والدینش چنین بیان می‌کند: «فَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ أَنْ يَطِيعَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ؛ حَقُّ پَدْر بَرِ فَرْزَنْدَانِ آنِ اسْتِ که باید فرزند در هر امری جز معصیت خدای متعال از پدر اطاعت کند» (سید رضی، ۱۴۱۴: حکمت ۳۹۹). همچنین در کلامی دیگر فرمودند: «لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ؛ فرمانبرداری از مخلوق در راه معصیت خالق روا نیست.» (سید رضی، ۱۴۱۴: حکمت ۱۶۵).

از روایت بالا برداشت می‌شود که والدین چه مؤمن باشند چه کافر و چه نیکوکار و چه معصیت‌کار و یا به گمان فرزند اجحاف‌کننده حق باشند، باید مورد احترام قرار بگیرند و استثناء‌بردار نیست و قاعدتاً رعایت حقوق والدین، گرچه که آنها حقوق فرزند را رعایت نکنند، باعث می‌شود تا خداوند درهای رحمت و مغفرت خود را به روی آنها (فرزندان) بگشاید.

بنابراین، فرزندان باید بدانند هر رفتاری بدی که والدین دارند، گذشته و دیگر نمی‌توانند گذشته را باز گرداند و جبران کرد و یا نمی‌توان رفتارهای تبعیض‌آمیز والدین را به سهولت عوض کرد. همان‌طور که حضرت علی علیه‌السلام در مورد گذشته چنین می‌فرماید: «لَا تُشْعِرُ قَلْبَكَ الْهَمُّ عَلَى مَا فَاتَ فَيَشْغَلُكَ عَنِ الْاِسْتِعْدَادِ بِمَا هُوَ آتٍ؛ برای آنچه از دست رفته است اندوه به دلت راه مده، که تو را از آنچه می‌آید باز می‌دارد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۷۶۶/۱). ولی می‌توان والدین را مورد بخشش خود قرار داد تا از این طریق مورد بخشش خداوند قرار گرفت. همچنین حضرت علی علیه‌السلام پاداش بخشش به دیگران را چنین بیان می‌کند: «فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ: إِمَّا أَخُ لَكَ فِي الدِّينِ وَإِمَّا نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ تَقْرُطُ مِنْهُمْ الزَّلَّةُ وَتَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَّةُ وَيُوْتِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فِي الْعَمْدِ وَالْخَطَا فَاَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِكَ وَصَفْحِكَ مِثْلَ الَّذِي تُحِبُّ أَنْ يُعْطِيكَ اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ؛ مردم دو گروه‌اند: یا هم دین تو هستند، یا هم نوع تو، که از همه آنها خطاهایی سر می‌زند و به آنان حالات گوناگون رو می‌آورد، و به عمد یا خطا دچار لغزش‌هایی می‌گردند، پس با گذشت و بخشش خویش بهره‌شان ده، همان‌گونه که دوست داری تا خدا نیز از گذشت و بخشش خود تو را بهره دهد» (سید رضی، نامه ۵۳). پس ما باید از خطای بندگان خدا در حقیقت بگذریم و آنها را

بیخشیم تا خداوند هم ما را ببخشد؛ چون خداوند بسیار مهربان تر و بخشنده تر از ما هست و وقتی می بیند بندهای به خاطر رضای خدا از خطای دیگری می گذرد، او هم از خطای بنده می گذرد.

۵. استجاب دعا

دعای پدر و مادر در حق فرزند دعای مستجاب شمرده می شود به ویژه زمانی که فرزندان در مقابل والدین طوری رفتار کنند که آنها از صمیم دل از فرزندانشان راضی باشند، همین حس رضایت عمیق که منجر به دعای خیر آنها می شود، نقش مهمی در عاقبت به خیری و سعادت دنیا و آخرتشان دارد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام چنین می فرماید که قدرت برخی از دعاها آنچنان زیاد است که خود را به استجاب نزدیک می کند و خواسته خود را از عرش الهی برداشت می نماید: «أَزْبَعَةُ لَا تُرَدُّ لَهُمْ دَعْوَةٌ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ لِرِعِيَّتِهِ وَ الْوَلَدُ الْبَارُّ لِوَالِدِهِ وَ الْوَالِدُ الْبَارُّ لِوَالِدِهِ وَ الْمَظْلُومُ؛ دعای چهار گروه رد نمی شود: (اول) دعای پیشوای دادگر در حق ملتش، (دوم) دعای پدر صالح در حق فرزندش، (سوم) دعای فرزند صالح در حق پدرش، (چهارم) دعای ستمدیده» (شیخ مفید، ۱۴۱۳: ۱/۳۱۴).

بنابراین پدر نیکوکاری که در حق فرزندش دعا می کند، دعایش مورد استجاب الهی قرار خواهد گرفت؛ البته که مقصود امیرمؤمنان علی علیه السلام در روایت تنها دعای پدر نیست، زیرا خداوند سبحان زحمات و رنج های مادر در زمان حمل و شیر دهی فرزند را، فلسفه و دلیل سفارش به نیکی و حق شناسی در حق پدر و مادر بیان کرده است (رضانیا، ۱۳۹۶: ۳). پس این مسئله شامل دعای مادر نیز می شود. همچنین اگر سخنان اهل بیت علیهم السلام مورد بررسی قرار گیرد و احسان به والدین را در سیره آنها بنگریم، در خواهیم یافت که مهرورزی و نیکی به مادر نه تنها از محبت و احسان به پدر کمتر نیست، بلکه ارزش و جایگاه او بالاتر و تأثیرات و پیامدهایش افزون تر است.

بنابراین پر واضح است که در دستگاه الهی جایگاه والدین در بالاترین و ارزشمندترین جایگاه قرار دارد و خداوند به مقام و منزلت پدر و مادر اهمیتی ویژه داده، به همین خاطر است که خداوند درخواست آنها را پذیرا و دعای ایشان را در حق فرزندانشان در اولویت استجاب قرار می دهد؛ گویا که دعای والدین را با پست پیشتاز به عرش می برند و در آنجا اگر مانعی جدی وجود نداشت با سرعتی هر چه تمام تر به هدف استجاب می رساند. بر این اساس، انسان تیزهوش و نکته سنج، کسی است که از این مسیر میان بر بهترین استفاده را داشته باشد و خود را در رودخانه پرسرعت دعای والدین بیاندازد. از سوی دیگر، بیچاره کسی است که نتواند از این آب روانی که خداوند در دسترس اکثر قریب به اتفاق ما

گذاشته استفاده‌های شایسته داشته باشد.

آری، حقیقتاً اگر کسی نتواند از در مهرورزی و نیکی به پدر و مادر، خود را به داخل بهشت برین بیاندازد و به وسیله دعای خالصانه آنها مسیر موفقیت را طی کند، آن چنان خوار و ذلیل خواهد شد که گویی هیچ‌گاه رنگ خوشبختی را نخواهد دید. بنابراین شایسته آن است که دل والدین را چنان به دست آوریم که دعای خیرشان به صورت خودجوش از اعماق قلبشان شامل حالمان شود و عاقبت بخیری را برایمان تضمین نماید.

باید در نظر داشت که در مواقع سختی و درماندگی نیز یکی از بهترین مسیرها برای رهایی از گرفتاری‌ها و مشکلات روزمره، دعای آن دو گل خوشبو تأثیر بسیاری دارد؛ در روایت حضرت علی علیه السلام مقام و منزلت والدین در حدی بیان شده که خداوند به احترام آنها، حاجت فرزندان را حتی بعد از مرگشان برآورده می‌کند و لذا توصیه می‌فرماید با حضور بر مزار والدین از خداوند حاجات و درخواست‌های خویش را طلب کنید. ایشان چنین می‌فرماید: «زُورُوا مَوْتَاكُمْ فَإِنَّهُمْ يَفْرَحُونَ بِزِيَارَتِكُمْ وَ لِيُطَلَّبَ الرَّجُلُ حَاجَتَهُ عِنْدَ قَبْرِ أَبِيهِ وَ أُمِّهِ بَعْدَ مَا يَدْعُو لَهُمَا؛ اموات خود را زیارت کنید؛ زیرا آنان از دیدار شما خوشحال می‌شوند و انسان باید بعد از آن که بر سر قبر پدر و مادر خود برایشان دعا کرد، حاجت خود را [از خدا] بخواهد» (کلینی، الکافی، ۱۴۲۱ق: ۳/۲۳۰).

ج. آثار خانوادگی احسان به والدین در زندگی

بخش دوم از آثار نیکی به والدین بعد خانوادگی از دیدگاه حضرت علی علیه السلام بررسی می‌گردد. شکل‌گیری شخصیت فرزندان و افزایش محبت بین فرزندان و والدین از این نوع آثار است که توضیح آنها در ادامه ارائه می‌گردد.

۱. شکل‌گیری شخصیت فرزندان

علاوه بر تأثیرات فردی احسان به والدین در سبک زندگی مؤنانه، تأثیرات دیگری نیز در حوزه خانواده وجود دارد؛ از قبیل نیکو شدن فرزندان. ممکن است این سؤال مطرح شود که نیکی کردن فرد به والدینش چه ارتباطی به شخصیت و تربیت فرزند دارد؟ برای پاسخ باید به مقوله‌الگو برداری اشاره نمود. اگر فرهنگ احسان به والدین در رفتار پدر و مادر هویدا گردد، این فرهنگ در ذهن فرزندان نشان نیز نهادینه شده و خود آنها نیز مورد احترام قرار می‌گیرند. در ادامه با حدیثی از امام علی علیه السلام به بررسی بیشتر این ارتباط پرداخته می‌شود؛ حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «إِرْضَ لِلنَّاسِ بِمَا تَرْضَاهُ لِنَفْسِكَ تَكُنْ

مُسْلِمًا؛ آنچه را که برای خود می‌پسندی [اینکه فرزندان به تو نیکی کنند] برای دیگران [پدر و مادر] پسند تا مسلمان باشی» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱/۱۴۱).

برخی از والدین دوست می‌دارند که فرزندانشان به آنها نیکی کنند، احترام آنها را داشته باشند و باعث دلگرمی و سربلندی آنها شوند، بی‌آنکه خود به نحوه رفتار و برخوردشان با پدر و مادرشان توجه کنند که آیا رفتار آنها باعث دلگرمی و سربلندی پدر و مادرشان شده است یا خیر؟ در سخنان گهربار حضرت علی علیه السلام آمده است که ایشان فرمودند: «بُرُّوا آبَاءَكُمْ يَبْرِكُمْ أَبْنَاءُكُمْ؛ به پدرانتان نیکی کنید تا فرزندانان به شما نیکی کنند» (ابن‌بابویه، ۲۱/۴، ۴۹۸۵).

یعنی نحوه رفتار والدین با پدر و مادر خود و شکل صحبت‌کردنشان با آنها و میزان احترامی که برای آنها قائل هستند، در تربیت فرزندان مؤثر است. والدین بخشی از زندگی فرزندان را تشکیل می‌دهند و همواره به‌عنوان الگو برای آنان محسوب می‌شود. آنها می‌توانند هم اثر مثبت و هم اثر منفی روی فرزندان خود بگذارند و این تأثیر تا حدودی به نوع ارتباط کلامی و گفتاری آنها با پدر و مادر خود بستگی دارد، اما به هر حال چون ارتباطات تنها به‌صورت کلامی نیست، پس روابط عاطفی با پدر و مادر نیز در این عملکرد مؤثر است.

فرزند مؤمن در سبک زندگی مؤمنانه خود به این رسیده است که ارتباط عاطفی صحیح او با پدر و مادر اولین و مهم‌ترین زمینه رشد و پرورش اخلاقی فرزندان او است. او می‌داند بهترین ملاک و معیاری که بر اساس آن تربیت و کیفیت پرورش اخلاقی فرزندان را می‌توان مورد ارزیابی و دقت قرار داد، همان شبکه ارتباطی اعضای خانواده با یکدیگر است؛ یک شبکه ارتباطی خوب خانوادگی مملو از مهر و محبت و احترام است. وقتی محیط خانواده سرشار از احترام باشد، فضایی آرام و معنوی به‌وجود خواهد آمد و این فضا در آرامش روانی اعضای خانواده به‌ویژه فرزندان مؤثر خواهد بود.

گفته شد که فرزندان از پدر و مادر خود به‌عنوان یک الگو تقلید می‌کنند. می‌توان گفت که این تقلید و تعیین هویت کاملاً به‌طور طبیعی اتفاق می‌افتد و امری انتخابی نیست؛ زیرا ماهیت انسان به‌گونه‌ای است که به‌طور طبیعی بدین سو قدم برمی‌دارد بدون اینکه فرزند یا والدین طرح و برنامه‌های را از پیش برای آن تعیین کنند. در فرزندان معمولاً ارزش‌های اخلاقی از دو سالگی به بعد پیدا می‌شود. در این مرحله کودک آماده تقلید و حکایت و شبیه‌سازی کارهای پدر و مادر است که قهرمان دنیای کودکند؛ یعنی هر کاری آنها انجام بدهند، کودک میل دارد تکرار کند. او با نگاه‌کردن به والدین این اخلاق و نحوه برخورد با دیگران را می‌آموزد و در خود نهادینه می‌کند و به‌طور ناخواسته در سنین بالاتر نیز آنها را تکرار می‌کند و

هرگز نمی‌توان این ارزش‌ها را به‌طور مستقیم به فرزندان آموزش داد (مطهری، ۱۳۷۹: ۹۸/۲). آنها به اسفنج‌هایی شباهت دارند که به‌صورت مداوم، رفتارهای والدین خود را جذب و تکرار می‌کنند. بنابراین اگر والدین خواستار ثبات یک ارزشی در فرزندان نسبت به خود هستند، باید بدانند که رفتار عملی آنها نسبت به والدینشان از گفتار آنها بسیار تأثیرگذارتر می‌باشد؛ به همین جهت والدین باید در رفتار خود با پدر و مادرشان به گونه‌ای عمل کنند که فرزندان از رفتار صحیح و درست آنها الگوبرداری کنند و در طول زندگی آن رفتار پسندیده را در برابر والدینشان به اجرا درآورند.

۲. افزایش محبت بین فرزندان و والدین

در مطلب قبل یکی از اثرات خانوادگی نیکی به والدین (شکل‌گیری شخصیت فرزند) مطرح شد و در قسمت بعد فردی بیان گردید که باید نیازهای والدین توسط فرزندان برطرف شود و برای برطرف شدن نیازهایشان باید با آنها ارتباط داشت و این ارتباط همان برقراری صله رحم است که طبق احادیث اسلامی موجب افزایش محبت بین طرفین می‌شود. حضرت علی علیه السلام در این زمینه می‌فرماید: «صَلَّةُ الرَّحِمِ تُوجِبُ الْمَحَبَّةَ وَ تَكْبِثُ الْعَدُوَّ؛ صله رحم محبت‌آور است و دشمنی را از بین می‌برد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۴۲۱/۱). در حدیث دیگری به فرزندش چنین سفارش می‌کند: «أَكْرِمْ عَشِيرَتَكَ فَإِنَّهُمْ جَنَاحُكَ الَّذِي بِهِ تَطِيرُ وَ أَصْلُكَ الَّذِي إِلَيْهِ تَصِيرُ وَ يَدُكَ الَّتِي بِهَا تَصُولُ؛ خویشان [والدین] را گرامی بدار، زیرا آنان بال و پر تو هستند که با آنان پرواز می‌کنی و اصل و ریشه تو می‌باشند که به ایشان باز می‌گردد و دست (یاور) تو هستند که با آنها (به دشمن) حمله می‌کنی (و پیروز می‌شوی)» (سید رضی، ۱۴۱۴: نامه ۳۱).

فرزند مؤمن در سبک زندگی مؤمنانه خود صله رحم با پدر و مادر را در رأس کارهایش قرار می‌دهد و با رسیدگی، مراقبت و رفع نیازهای والدینش این پیام را به آنها می‌دهد که برای آنها ارزش قائل است و قدردان زحمات ایشان می‌باشد این خود موجب انس و محبت بیشتر والدین نسبت به فرزند قدرشناس خود می‌شود و به طبع سبب ترغیب بیشتر فرزند به نیکی کردن به والدین می‌گردد. او می‌داند که صله رحم و رسیدگی به والدین افزون بر این فایده، فواید ارزنده دیگری مثل: طول عمر، فراوانی روزی، حُسن خلق، پاک‌ی اعمال و دفع بلا، آسانی حساب در روز قیامت و... را به دنبال خواهد داشت و اگر یک زمانی والدین او زمینه ناراحتی فراهم کردند و سبب رنجش خاطر او شدند، سریع تصمیم به قطع رابطه (قطع صله رحم) با آنها نمی‌کند و با بردباری تمام مسائل و مشکلات را حل می‌کند؛ زیرا می‌داند

مبغوض ترین عمل در پیشگاه خداوند شرک به خداست و بعد از آن قطع رحم است. پس سبک زندگی اهل بیت را الگوی خود قرار داده و به رابطه با والدین ادامه می دهد؛ زیرا آنها در سبک زندگی مؤمنانه خود گوش به فرمان سخنان معصومان علیهم السلام هستند تا رستگار شوند. حضرت در این زمینه می فرماید: «لَيْسَ الْحَلِيمُ مَنْ عَجَزَ فَهَجَمَ وَإِذَا قَدَرَ انْتَقَمَ إِنَّمَا الْحَلِيمُ مَنْ إِذَا قَدَرَ عَفَا وَكَانَ الْجَلْمُ غَالِبًا عَلَى كُلِّ أَمْرِهِ؛ کسی که چون ناتوان شد هجوم برد و چون قدرت یابد انتقام گیرد بردبار نیست، بلکه بردبار کسی است که قدرت داشته باشد اما گذشت کند و بردباری بر تمامی امور او غالب باشد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۹۱/۵، ح ۷۵۲۹).

بنابراین، از جمله تأثیرات مهم احسان به والدین، افزایش محبت در خانواده و بین فرزندان و والدین می باشد که خود، موجب برکات بسیار فراوانی می گردد.

نتیجه گیری

احسان به والدین به منزله مهم ترین وظیفه هر فرزند است که دارای تأثیرات فراوانی که در این مقاله به تأثیرات آن در سبک زندگی مؤمنانه از دیدگاه مولای متقیان حضرت علی علیه السلام پرداخته شد. این تأثیرات عبارتند از:

برخورداری از نعمت و نزول برکت: نه تنها وجود والدین در زندگی پر از نعمت و برکت است. بلکه باتوجه به سخن حضرت علی علیه السلام نیازمندی های آنها نیز نعمت است و مؤمن زیرک از این فرصت استفاده می کند و در صدد بر آوردن نیازهای آنها بر می آید.

بازگشت خیر کثیر: اسلام انفاق به پدر و مادر را در اولویت قرار داده است. با انفاق کردن می توان نعمتی فراتر از آنچه را که بخشوده اند، از خداوند دریافت کرد.

تعالی و رشد: انسان به طور غریزی به دنبال تعالی و رشد است. در قرآن و احادیث یکی از راه های به دست آوردن تعالی تواضع در برابر والدین معرفی شده؛ زیرا تواضع در برابر والدین زمینه تواضع در برابر خدا را ایجاد می کند، در نتیجه باعث رشد و تعالی می شود.

بخشش الهی: یکی از بزرگترین موهبت های الهی، عفو و گذشت از خطای بندگان است. فرزند مؤمن به جای کینه توزی در برابر خطای والدین، آنها را می بخشد؛ زیرا می داند که طبق روایات؛ اگر اهل عفو و گذشت باشد، خداوند نیز از خطاهای او می گذرد.

استجاب دعا: فرزند مؤمن با احترام به والدین و احسان به آنها برای خود پلی می سازد جهت

رسیدن به آرزوها؛ چرا که اگر پدر و مادر از فرزند خود راضی باشند و برای او دعا کنند، استجابات دعای آنها بنابر روایات حتمی است.

شکل‌گیری شخصیت فرزندان: رفتار کودکان و شخصیت آنها ناشی از رفتار و کردار والدین اوست و به نوعی شخصیت او به شخصیت آنها شباهت‌های بسیاری دارد. لذا اگر اصل احترام و اطاعت در رابطه با والدین رعایت شود، فرزند با الگوگیری، در آینده رفتار شایسته‌های را نسبت به والدین خود انجام می‌دهد.

افزایش محبت بین فرزندان و والدین: فرد مؤمن با ایجاد ارتباط بین خود و والدین، بذر محبت را در بین خود و آنها می‌کارد و علاوه بر آن با ارتباط با آنها می‌توان از نیازهایشان باخبر شد و در صدد رفع آن برآمد. در این مقاله تأثیرات نیکی به والدین از فردی و اجتماعی بررسی شد و لازم است که این پژوهش در بُعد روانشناسی و جامعه‌شناسی نیز بررسی گردد.

فهرست منابع

۱. ترجمه قرآن، رضایی اصفهانی، محمد علی و همکاران، نخستین ترجمه گروهی قرآن کریم، قم: دار الذکر، ۱۳۸۴ ش.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، قم: نشر اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۰۶ ق.
۳. احمد بن فارس بن زکریا، ابوالحسین، معجم مقاییس اللغة، قم: نشر مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ق.
۴. احمدی، زین العابدین، احمدی، حسنعلی، مقام پدر و مادر در اسلام، قم: نشر میثم تمار، چاپ هفتم، ۱۳۸۹ ش.
۵. آخوند، سکینه، «گونه‌شناسی تعامل نیکو با والدین از منظر قرآن»، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، دوره دوم، شماره دو، بهار و تابستان ۱۳۹۳ ش.
۶. آموزگار، محمدحسن، اخلاق و تربیت اسلامی، قم: نشر انجمن اولیا و مربیان، چاپ چهارم، ۱۳۸۳ ش.
۷. تیممی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم: نشر دارالکتاب اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق.
۸. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، بیروت: نشر دارالعلم، چاپ سوم، ۱۴۰۴ ق.
۹. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت، تهران: نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۲ ش.
۱۰. رضانیای، فریده، گذری، یگانه، افچنگی، فاطمه، علوی، راضیه السادات، «تأثیر احسان به والدین بر عاقبت به خیری فرزندان»، کنفرانس ملی روانشناسی علوم تربیتی و اجتماعی، دوره ۳، ۱۳۹۶ ش.
۱۱. رضایی، محمدمهدی، «جایگاه صله رحم در فرهنگ اسلامی»، مجله گنجینه، شماره ۵۱، اردیبهشت ۱۳۸۴ ش.
۱۲. سعیدی نیا، ابراهیم، آثار تربیتی احسان به والدین در قرآن و حدیث، قم: انتشارات موعود اسلام، چاپ سوم، ۱۳۹۳ ش.
۱۳. سید رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، تحقیق صبحی صالح، قم: هجرت، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.

۱۴. شریفی، محمود، چهل حدیث: والدین، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۹ش.
۱۵. صرفی پور، محمدتقی، فواید مهم و سرنوشت ساز نیکی به والدین، قم: نشر صرفی پور، چاپ اول، ۱۳۹۶ش.
۱۶. طبرسی، فضل بن حسن، نثر اللآلی، مشهد، نشر آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش های اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۴ش.
۱۷. عمید، حسن، فرهنگ لغت، تهران: نشر امیرکبیر، ۱۳۸۴ش.
۱۸. عینائی، محمد بن محمد، مواعظ العددیه، نشر طلیعه نور، قم: چاپ اول، ۱۳۸۴ش.
۱۹. کراچکی، محمد بن علی، کنز الفوائد، قم: دارالذخائر، چاپ اول، ۱۴۱۰ق.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ترجمه محمد باقر کمره ای، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، چاپ سیزدهم، ۱۴۲۱ق.
۲۱. کوچنانی، قاسمعلی، «اخلاق در نهج البلاغه»، مجله پژوهش های نهج البلاغه، شماره ۳۰، پاییز ۱۳۸۹ش.
۲۲. لیشی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، تحقیق حسین حسینی بیرجندی، قم: نشر مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، چاپ اول، ۱۳۷۷ش.
۲۳. متقی هندی، علاءالدین علی بن حسام، کنز العمال، بیروت: نشر دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۳۱ق.
۲۴. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۳ق.
۲۵. محدثی، جواد، چهل حدیث راه زندگی، مشهد، نشر آستان قدس رضوی، چاپ هفتم، ۱۳۹۴ش.
۲۶. محمدی ری شهری، راهنمای محبت، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، چاپ اول، ۱۳۸۲ش.
۲۷. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه: حمیدرضا شیخی، قم: نشر مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۹۵ش.
۲۸. مطهری، مرتضی، یادداشت های استاد مطهری، تهران: نشر صدرا، چاپ اول، ۱۳۷۹ش.
۲۹. معین، محمد، فرهنگ لغت معین، تهران: نشر زرین، ۱۳۸۱ش.

۳۰. موحدی، هادی، چهل چلچراغ (چهل چهل حدیث)، قم: نشر ارم، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.
۳۱. نوری، علی، فارسی، سهیلا، «انتظارات سالمندان از فرزندان خود»، مجله سالمندی ایران، دوره ۱۳، شماره سیزدهم، تابستان ۱۳۹۷ش.
۳۲. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم: نشر آل بیت علیهم السلام، ۱۴۰۸ق.